

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลเยาวชนและครอบครัวถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2489 แต่ขณะนั้นใช้ชื่อว่าศาลคดีเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตามระบบศาลคดีเด็กและเยาวชนก็คงก้าวเดินอย่างเชื่องช้าไร้ซึ่งทิศทางในการพัฒนาไปสู่ “ความรอบรู้อย่างกว้างขวางในวิชาการต่างๆ ดังเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนจวบจนถึง พ.ศ. 2534 ซึ่งมีการปฏิรูประบบศาลคดีเด็กและเยาวชนครั้งใหญ่ โดยผนวกบทบาทการแก้ไขปัญหาคอขวดให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น จึงเปลี่ยนชื่อ “ศาลคดีเด็กและเยาวชน” เป็น “ศาลเยาวชนและครอบครัว” แต่การทำงานของศาลเยาวชนและครอบครัวก็ยังคงประสบปัญหาในหลายประการ รวมทั้งยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์แห่งการจัดตั้งระบบความยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนขึ้นในประเทศไทย¹

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ถึงแม้ว่าเป็นระบบที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยมองถึงความแตกต่างในบุคลิกลักษณะสุขภาพ และสถานะแห่งจิตของเด็กและเยาวชนต่างจากผู้ใหญ่ซึ่งปรัชญาของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดทั้งสองกลุ่มควรแตกต่างกันออกไป กล่าวคือผู้ใหญ่นั้นปรัชญาการลงโทษ ส่วนเด็กและเยาวชนเน้นการแก้ไขฟื้นฟู ก็ตาม แต่รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กนั้นยังคงเน้นในอำนาจรัฐในการควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนโดยการให้อำนาจรัฐเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีหน้าที่ในการควบคุมความประพฤติและอบรมบ่มนิสัยให้เป็นบุคคลตามที่สังคมพึงปรารถนา ในกระบวนการอบรมบ่มนิสัยดังกล่าวรัฐมีเครื่องมือในการดำเนินการได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัว และสถานพินิจซึ่งเปรียบเสมือนเป็น โรงเรียนที่อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดและผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวอันได้แก่ผู้พิพากษาสมทบและกลุ่มวิชาชีพที่เชื่อว่าสามารถที่จะให้การฟื้นฟูบำบัดและแก้ไขเด็กและเยาวชนได้ อันได้แก่กลุ่ม

---

¹วิชามหาคุณ. (2545). “ศาลเยาวชนและครอบครัวตามระบบสากลและแนวทางปฏิรูป”. ใน *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่ของกระบวนการยุติธรรมไทย*. บรรณาธิการ โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา. หน้า 124-125.

นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น แต่ปัญหาของการดำเนินการภายใต้รูปแบบของการปฏิบัติ ต่อเด็กและเยาวชนซึ่งไม่เน้นการลงโทษ แต่เน้นให้บำบัดแก้ไขนั้นกลับปรากฏให้เห็นในลักษณะที่ไม่ชัดเจนไม่สามารถวัดหรือพิสูจน์ได้ บางกรณีใช้เวลาในการฟื้นฟูบำบัดที่ยาวนาน นอกจากนี้สถานพินิจเองยังประสบปัญหาความขัดแย้งในบทบาทของตนเองระหว่างบทบาทการให้การดูแลและบทบาทในการควบคุมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด² นอกจากนี้การทำงานของศาลและบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายที่ผ่านมา กลับปรากฏว่าแทนที่จะใช้ความรอบรู้ตามหลักวิชาการจำแนกตามวัยของเด็กและเยาวชนประกอบกับการกระทำความคิดและรายงานข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน ศาลและบรรดาเจ้าหน้าที่กลับมุ่งเน้นที่การจำกัดเคร่งครัดในแง่กฎหมายโดยถือเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่จะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชน เมื่อรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบันยังคงเน้นในอำนาจรัฐในการควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากเกินไป โดยการควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนดังกล่าวนี้ รัฐจะเข้ามาจัดการดูแลทั้งหมดทั้งระบบ ไม่มีพื้นที่ให้ผู้เสียหายและประชาสังคมเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วม โดยลืมนำความสำคัญต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม มุ่งเน้นแต่จะควบคุมเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดปัญหา “คนล้นคุก” เด็กกระทำผิดล้นสถานพินิจ ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นไม่ใช่มาตรการวัดความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย เมื่อกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่อาจตรงตามวัตถุประสงค์ จึงมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายพระราชบัญญัติจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เสริมกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อให้พื้นที่แก่เหยื่อหรือผู้เสียหายตลอดจนชุมชนได้รับการเยียวยา ตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถวัดหรือพิสูจน์ได้ โดยมีแนวคิดมาจาก “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มีหลักว่าต้องเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นการทางเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้พบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดสำนึกในการกระทำของตน พร้อมภาระในการเยียวยาผู้เสียหายอีกทั้งมีมาตรการในการเยียวยาแก้ไขป้องกันมิให้กระทำผิดซ้ำ และเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ด้วย

การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 และ มาตรา 90 มาให้กับเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำผิด ถือเป็น “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ประเภท

² เดชา สังขสุวรรณ. (2545). “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก”. ใน *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่ของกระบวนการยุติธรรมไทย*. บรรณาธิการ โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา. หน้า 135.

การไถ่เกลี้ยคดีรูปแบบหนึ่งที่พยายามมุ่งเน้นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมมากยิ่งขึ้นเพราะผู้กระทำผิดและผู้เสียหายรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อ แม่ บุตร ภรรยา ญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้โดยสันติวิธีและพึงพอใจ สามารถใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขเป็นประโยชน์แก่การปกครองประเทศ แต่การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยเนื้อแท้อาจเน้นที่การใช้อำนาจรัฐมากกว่าการเจรจาระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหา โดยมีการเพิ่มเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาจากหลักการไถ่เกลี้ยคดีอาญาทั่วไป เพื่อให้อำนาจรัฐเข้ามาควบคุมและพิจารณาเด็กและเยาวชน

แม้ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาในการควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชน เช่น บางครั้งพนักงานสอบสวนไม่อาจนำตัวเด็กและเยาวชนไปควบคุมที่ศาลได้ภายในกำหนด 24 ชั่วโมง พนักงานสอบสวนจึงตกเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายเพราะเงื่อนไขแห่งเวลาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก ประกอบกับสถานีตำรวจไม่มีห้องควบคุมผู้กระทำความผิดที่จัดเตรียมไว้สำหรับเด็ก โดยเฉพาะ จึงนำเด็กและเยาวชนมาควบคุมปะปนกันกับผู้ใหญ่ และในบางกรณีพนักงานสอบสวนกลัวความผิดจึงแก้ไขช่วงเวลาในการจับกุมเด็กและเยาวชนทำให้เด็กหรือเยาวชนถูกควบคุมตัวนานกว่าที่กฎหมายกำหนดจึงเป็นปัญหาทั้งในข้อกฎหมายและในข้อเท็จจริง นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการเผยแพร่ข่าวของสื่อในการลงชื่อเด็กหรือลงภาพถ่าย โดยไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับอย่างเพียงพอทั้งสถานที่ทำการสอบสวนเด็กก็ยังคงเป็นปัญหา เนื่องจากไม่สามารถจัดสถานที่ทำการสอบสวนเด็กให้เป็นไปตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดได้ อันเป็นความบกพร่องหรือความไม่พร้อมในหลายๆด้าน ประเด็นต่อมาคือปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพราะหลักเกณฑ์เงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดมาทำให้การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ถูกจำกัดครั้งครั้งมากเกินไป ทั้งที่ปรัชญาและวัตถุประสงค์ ต้องการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนแก้ไขขัดเกลาพฤติกรรมและเปิดโอกาสให้กับเด็ก และเยาวชนกลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคม แต่กลับกลายเป็นอุปสรรคและปัญหาของทุกฝ่ายที่พยายามส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี ตลอดจนปัญหาของบทบัญญัติว่าด้วยคำจำกัดความตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการตีความข้อกฎหมาย และทางปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยการศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามแนวทางหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปัญหาในการสอบสวนและควบคุมตัวเด็ก ปัญหา

ของบทบัญญัติว่าด้วยคำจำกัดความเพื่อหาข้อดีข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรคของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องทั้งในด้านการปฏิบัติ และปัญหาข้อกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กในระดับสากล

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎีสาระสำคัญของ การกระทำ ความผิดของเด็กและเยาวชน และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาถึงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิเด็กในการดำเนินคดีอาญาของไทย
3. เพื่อศึกษาถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายของต่างประเทศ
4. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการคุ้มครองสิทธิเด็ก ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายของต่างประเทศ
5. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

กฎหมายที่ใช้กับคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดในปัจจุบันยังไม่อาจตรงตามวัตถุประสงค์ จึงมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายพระราชบัญญัติจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เสริมกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อให้พื้นที่แก่เหยื่อหรือผู้เสียหายตลอดจนชุมชนให้ได้รับการเยียวยา และตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถวัด หรือพิสูจน์ได้ โดยมีแนวคิดมาจาก “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” แต่การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้นั้น โดยเนื้อแท้อาจเน้นที่การใช้อำนาจรัฐมากกว่าการเจรจาระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหา โดยมีการเพิ่มเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาจากหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประเภทการไกล่เกลี่ย เพื่อให้อำนาจรัฐเข้ามาควบคุมและพิจารณาเด็กและเยาวชน และการดำเนินคดีอาญากับเด็กมีปัญหาเนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังไม่มียกเว้นให้ ความคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ หลักเกณฑ์ทางกฎหมายและแนวทางปฏิบัติยังไม่ชัดเจนและไม่มีหน่วยงานพิเศษ และบุคลากรที่ได้รับการ

ฝึกอบรมในด้านนี้ จึงต้องศึกษาแนวคิดหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้วนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุป และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา โดยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยศึกษาถึงปัญหาข้อขัดข้องทั้งด้านการปฏิบัติ และข้อกฎหมายอันเกิดจากการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาคัดข้องและแก้ไขปัญหาคัดข้องกฎหมาย เพื่อให้สิทธิของเด็กได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือ ศึกษาวิจัยจากตัวบทกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กที่ถูกดำเนินคดีอาญา โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีสาระสำคัญของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินคดีอาญา
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิเด็กในการดำเนินคดีอาญาของไทย
3. ทำให้ทราบถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคามกฎหมายของต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบสภาพปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล